

SÁMEDIGGI

Sámediggi
Ávjovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka

+ 47 78 47 40 00
www.samediggi.no
samediggi@samediggi.no

Arkivsaksnr. 26/1058

<u>Sak</u>	<u>Utvalg</u>
007/26	Sametingsrádet – plenumsaker
	Sámediggeráđđi – dievasčoahkkináššit
009/26	Sametingets plenum
	Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteen

Vedlegg

Valgregelutvalgets rapport 2001 - norsk

Sak 38/91

31/95 Valgregelutvalgets innstilling, plenumsbehandling

Sak 35/02 Regler for valg av Sametinget - endringer

40/07 Ny valgordning til Sametinget - Forslag til lov om endring i lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)

Ny valgordning til Sametinget. Selle-utvalgets rapport

Valgordningen - Sametingets lovproposisjon.doc

Sametingsrådets redegjørelse om valg og valggjennomføring til Sametinget

Saksframlegg

Sametingets valgordning er grunnmuren i det samiske demokratiet. I valgordning forstås blant annet hvem som har stemmerett, inndeling av valgkretser, utregning av mandater og praktisk gjennomføring av valget.

Valgordningens tilblivelse

I NOU 1984:18 *Om samenes rettsstilling*, rapporten til det første Samerettsutvalget (SRU), står det at «Når det gjelder organer til behandling av samiske spørsmål, er det viktig at samene selv gis en slik innflytelse at organenes virksomhet blir allment godtatt og oppfattet som legitim i det samiske samfunn». Samerettsutvalgets rapport er det viktigste forarbeidet til opprettelsen av Sametinget og i så måte en sentral kilde til hvordan tenkningen bak valgordningen har vært.

Samerettsutvalget landet på at det skulle opprettes 13 valgkretser med 3 mandater fra hver krets. Inndelingen ble delvis gjort på bakgrunn av tidligere folketellinger og antakelser om hvor mange som ville kunne melde seg inn i manntallet i hver krets, men samtidig ble det tatt hensyn til at det skulle gis et visst «distriktstillegg» til kretsene utenfor Finnmark, og til at det måtte tas hensyn til sør- og lulesamisk behov representasjon. Finnmark skulle ha rundt 50 % av mandatene i det folkevalgte organet, og et flertall falt ned på at seks kretser med til sammen 18 av 39 mandater skulle komme fra Finnmark.

Opprettelsen av samemanntallet var også en stor diskusjon i både det samiske samfunnet og i Samerettsutvalget i forkant av Sametingets opprettelse. Man falt ned på å følge Nordisk sameråds samedefinisjon fra 1959 som det objektive kriteriet. Definisjonen var at man skulle betraktes som same dersom en selv, ens foreldre eller besteforeldre talte samisk som hjemmespråk. Allerede i diskusjonene fra 80-tallet kan man se perspektiver og innvendinger som en kjenner igjen fra dagens diskusjoner om valgmanntallet.

Siden Sametingets etablering i 1989 har valgordningen blitt evaluert og endret ved flere anledninger. Allerede i 1991 diskuterte plenum endringer i valgordningen i forbindelse med et drøftingsnotat (sak 38/91), og det ble blant annet vedtatt at Sametinget ønsket å utvidere kriteriene for innskriving i samemanntallet til oldeforeldregenerasjonen. Sametinget var også allerede i 1991 klare på at Sametinget selv burde få vedta valgforskrift for Sametingsvalget. Dette, og andre forslag, ble ikke fulgt opp av Regjeringen eller Stortinget. Derimot ble det i 1992 satt ned en arbeidsgruppe med representanter fra både Sametinget og Kommunal- og arbeidsdepartementet, som så på endringer av teknisk karakter.

I 1994 ble det nedsatt et utvalg som vurderte valgreglene, og deres anbefalinger ble behandlet i Sametinget i 1995 (sak 31/95). Dette førte til at kriteriene for hvem som kan skrive seg inn i valgmanntallet ble endret, ved at det objektive kravet om hjemmespråk ble endret fra besteforeldre- til oldeforeldregenerasjonen. Utvalget foreslo ikke grunnleggende endringer i valgkretser eller mandatfordeling, men et mindretall foreslo innføring av utjevningsmandater. Departementet mente at dette burde utredes.

Endringer før valget i 2005

Inndelingen i 13 valgkretser ga ikke rom for å endre mandatfordelingen etter hvert som antallet manntallsførte i de ulike kretsene utviklet seg. En konsekvens av dette var stor disproportjonalitet mellom stemme- og mandatandel for hver enkelt liste, og at enkelte valgkretser hadde stor grad av overrepresentasjon sammenlignet med andre.

I 1998 nedsatte Sametinget et valgregelutvalg, bestående av sametingsrepresentanter. De leverte sin innstilling i 2001. En del av bakgrunnen for at utvalget ble nedsatt var kritikk om at SRU hadde bommet noe i forhold til hva som ble den reelle innskrivningen i valgmanntallet i de forskjellige i kretsene. Der SRU hadde gitt Finnmark 6 kretser og 46 % av mandatene for å sikre Finnmark representasjon, var man i 2001 i en situasjon der Finnmark var underrepresentert på Sametinget siden de hadde 60,5 % av de manntallsregistrerte.

Utvalget var delt i sin vurdering. Flertallet mente at kretsinnndelingen og mandatfordelingen skulle fortsette slik den var, mens et mindretall mente at de to største kretsene i antall manntallsførte, Kautokeino og Karasjok, skulle få tilført et ekstra mandat, og at de to minste kretsene, Sør-Troms og Nordre Nordland skulle slås sammen. Samtidig skulle det i dette forslaget innføres to utjevningsmandater. Den endringen som skjedde som følge av utvalgsarbeidet var innføringen av 4 utjevningsmandater som tilfalt de valgkretsene med flest avgitte stemmer, med mål om å balansere representasjonen mellom kretsene. Antall representanter mellom 2005 og 2009 var altså 43.

En annen utfordring som fikk spesiell oppmerksomhet i 2001 var kjønnsrepresentasjonen på Sametinget, fordi en etter valget i 2001 hadde bare ca. 18% kvinnelig representasjon. Utvalget foreslo mekanismer for kvotering av det underrepresenterte kjønn etter at valgresultatet forelå. Disse ble ikke innført.

Når det gjelder manntallet foreslo utvalget blant annet at barn av personer som er innført automatisk skulle innføres ved fylte 18 år, samt at adopterte barn også skulle kunne skrive seg inn.

Sametingets plenumsbehandling av utvalgsrapporten kan leses i sak 35/02 *Regler for valg av Sametinget – endringer*. Et av vedtakene i saken lyder som følger

Sametinget anser likevel at disse endringene av valgreglene ikke i tilstrekkelig grad sikrer tilstrekkelig representasjon av begge kjønn. Sametinget vil nedsette et ekspertutvalg som på bred basis vurderer alle sider ved sametingsvalg, som valgkretser, representasjon og lignende.

Endringer før valget i 2009

I september 2005 valgte derfor sametingsrådet å nedsette et fagutvalg for utredning om valgordning til sametingsvalget, ledet av Per Selle. Fagutvalget leverte sin rapport 4. april 2007. Sametingets plenum behandlet Selle-utvalgets forslag i sak 40/07, og på bakgrunn av rapporten og Sametingets behandling fremmet Regjeringen Ot.prop. nr. 43. i mars 2008. Stortinget behandlet endringene i Sameloven i juni 2008.

Som følge av Selle-utvalgets anbefalinger vedtok Stortinget følgende endringer:

- Samemannntallet ble omdøpt til å hete Sametingets valgmanntall.
- Utjevningsmandatene ble fjernet og Sametinget gikk tilbake til 39 representanter.
- 13 valgkretser ble til 7.
- Hver valgkrets fikk et minimum av 2 mandater. De resterende 25 mandatene blir fordelt forholdsmessig mellom valgkretsene på basis av antall innskrevne i valgmanntallet, med unntak av Sør-Norge som ikke skal ha flere representanter enn om alle 39 mandatene var fordelt forholdsmessig.
- Mandatfordelingen mellom kretsene oppdateres hvert 4 år på basis av valgmanntallet av 31. juni to år før neste valg.

I tillegg til å vurdere valgmanntallet, kretser og mandatfordeling, skulle fagutvalget fremme forslag til forbedringer som kunne effektivisere gjennomføringen av valget. Med mål om at valgresultatet skulle bli klart på valgnatta, foreslo de at velgere i kommuner som har mindre enn 30 manntallsførte måtte forhåndsstemme, og sende stemmene til kretsens opptellingskommune. Kommuner med 30 manntallsførte eller flere skulle telle stemmer og rapportere på valgnatta. Dette kjenner vi til fra dagens valgordning.

Selle-utvalget kom også med anbefalinger som ikke ble fulgt opp, knyttet til valgmanntallet. Utvalget foreslo en endring i ordlyden til det objektive kriteriet, fra *hjemmespråk* til *hjemmespråk under oppveksten*. Endring i ordlyden ble støttet av Sametingets plenum, men ikke av departementet, som fryktet at det ville kunne bli oppfattet som en ny barriere. Gjennom konsultasjoner mellom Sametinget og departementet ble det enighet om ikke å fremme forslag om en slik endring.

Videre gjentok Selle-utvalget forslaget fra 2001 om at barn av manntallsførte skulle skrives inn automatisk i valgmanntallet. Dette ble støttet av sametingsrådet som i sin innstilling til plenum foreslo en slik endring. Imidlertid opplyste rådet til plan- og finanskomiteen i løpet av komitebehandlingen at dette ikke ville kunne la seg gjøre i forbindelse med revisjonen, og komiteen tok ut forslaget i sin innstilling.

Et av hovedargumentene for at Selle-utvalget ble nedsatt var behovet for å vurdere tiltak som skulle sikre kjønnsrepresentasjon på Sametinget. Dette vurderte utvalget, men siden valget i 2005 hadde gitt et Sameting med kjønnsbalanse, konkluderte de med at den prinsipielt beste løsningen var at kjønnsrepresentasjon måtte sikres av listene selv.

I sametingsrådets egen lovproposisjon tilhørende sak 40/07 fremmet de forslag om en lovendring som skulle gi Sametinget forskriftskompetanse knyttet til sametingsvalget. Dette ble ikke anbefalt av Regjeringen med den begrunnelse at forslaget ikke var utredet, og følgelig ikke vedtatt i Stortinget.

Utvikling siden forrige revisjon

Ved sametingsvalget i 2005 var det 12.538 som var innskrevet i Sametingets valgmanntall. Ved sametingsvalget i 2025 var tallet 25.676. Dette utgjør en dobling av antall stemmeberettigede siden Selle-utvalget gjorde sine vurderinger og valgordningen sist ble endret, for snart 20 år siden.

Sametingets plenum har gjennom en rekke saker de siste årene kommet i befatning med spørsmål som gjelder valgordningen. Disse ble sammenfattet i sak 60/24 Sametingsrådets redegjørelse om valg og valggjennomføring. Det er verdt å merke seg at Sametinget fortsatt ikke har forskriftsmyndighet knyttet til sametingsvalget, til tross for at dette har vært foreslått og krevd ved flere anledninger.

I Mánočálbmi-erklæring står det at Sametingets flertall vil igangsette en helhetlig utredning av valgordningen til Sametinget. På bakgrunn av dette har Sametingsrådet igangsatt dette arbeidet. 14.01.2026 avholdt sametingspresidenten gruppeledermøte hvor innretningen på utvalgsarbeidet ble diskutert og forankret blant gruppelederne.

Vurdering

Det er sametingsrådets vurdering at det er på tide med en grundig gjennomgang av Sametingets valgordning. Ved valget i 2029 har dagens valgordning vært i funksjon i 20 år, noe som på det tidspunktet vil utgjøre halvparten av Sametingets eksistensetid. Valgmanntallet har også blitt fordoblet siden forrige gang det ble gjort en grundig revisjon, så det er gode muligheter for å gjøre grundige analyser av hvordan endringene i 2009 har slått ut i forhold til målsetningene. Sametingsrådet viser til at det både i Sametingets plenum og i samfunnsdebatten har vært bedt om en grundig gjennomgang av valgreglene.

Perspektiver som er blitt fremmet som problematiske inkluderer det at Finnmark mister representanter over tid; at indre Finnmark og «kjernesamiske områder» mister representanter; at det ikke er lulesamisk representasjon på Sametinget i inneværende valgperiode; at det er vanskelig for pitesamer, umesamer og skoltesamer å oppnå representasjon; og at partier som får mange stemmer på nasjonalt nivå ikke får uttelling for dette i mandatfordeling på Sametinget siden det ikke finnes utjevningsmandater slik som ved stortingsvalg. Sametingsrådet mener at alle disse perspektivene bør vurderes, og at det bør utredes eventuelle endringer i valgordninga som følge av vurderingene.

Sametingsrådet legger vekt på at arbeidet i utvalgene forankres bredt i det samiske samfunnet. I tillegg til forankring i Sametingets grupper, er det viktig å legge til rette for at andre samiske aktører kan komme med innspill til arbeidet. Dette omfatter blant annet samiske organisasjoner og foreninger, ungdomsorganisasjoner, politiske partier og lister som ikke er representert på Sametinget, samt øvrige relevante miljøer. En slik åpen og inkluderende innretning bidrar til å styrke legitimiteten til utvalgenes arbeid og sikre at ulike perspektiver blir belyst.

Det er til stadighet debatt om Sametingets valgmanntall. Debatten omhandler både det subjektive og objektive kriteriet for innskrivning, håndheving av kriteriene og forvaltning av manntallet. Sametingsrådet noterer seg at forslaget om at barn av innskrevne i manntallet skal bli innskrevet automatisk ved fylte 18 har vært vedtatt av Sametinget både i 2001 og 2008, men at dette fortsatt ikke er praksis. I forrige valgperiode har det blitt fremmet forslag om at det bør sendes ut brev til disse en gang i året der det opplyses om muligheten. Dette krever egen lovhjemmel, og er noe sametingsrådet mener bør vurderes.

Sametingsrådet mener det er riktig at revideringen av valgordningen utredes av fagpersoner, og foreslår derfor nedsettelse av et fagutvalg bestående av fem personer med sekretariatsstøtte i Sametingets administrasjon. Dette vil være samme modell som Selle-utvalget fulgte i 2007.

Sametingsrådet mener at fagutvalget skal foreta en helhetlig og uavhengig gjennomgang av Sametingets valgordning, med sikte på å vurdere om dagens ordning sikrer reell demokratisk representasjon, geografisk balanse og legitimitet i hele det samiske samfunnet. Rådet mener at utvalget skal vurdere om utvikling i valgordningen bidrar til strukturell svekkelse av enkelte samiske områder og språkgrupper, og hvilke demokratiske konsekvenser dette har.

For at det skal være mulig å gjøre endringer i sameloven før sametingsvalget 2029, er det viktig at fagutvalget kommer raskt i gang og at de kan levere sine anbefalinger i god tid før valget. Det er sametingsrådets vurdering at 1. august 2027 vil være tilstrekkelig for å rekke både høring, plenumsbehandling og stortingsbehandling før sommeren 2028. Sametingsrådet ser for seg at fagutvalgets rapport sendes på høring umiddelbart ved overlevering, og at plenum skal behandle utredninga i desember 2027.

Sametingsrådet viser til at det parallelt foreslås nedsatt et eget utvalg for utredning av det samiske demokratiet. Fagutvalget for revisjon av valgordningen skal ha en avgrenset gjennomgang av valgordningen, mens demokratiutvalget skal analysere overordnede makt- og demokratiske forhold i det samiske samfunnet.

Utvalgene forutsettes å arbeide uavhengig av hverandre, men med mulighet for faglig samhandling, blant annet ved at demokratiutvalgets første delrapport kan inngå som kunnskapsgrunnlag for valgordningsutvalget. Utvalgene betjenes av et felles sekretariat under plenumsledelsen.

Det anslås at det kreves 1,5 årsverk til et sekretariat. I tillegg kommer det kostnader knyttet til godtgjørelser, reisekostnader, tolkning, oversettelser og andre utgifter. Total budsjetttramme anslås til om lag 3 millioner kroner per år, og fastsettes av Sametingets plenum som en del av den ordinære budsjettprosessen.

Sametingsrådets innstilling

Sametinget nedsetter et fagutvalg for revisjon av Sametingets valgordning. Utvalget skal foreta en helhetlig og uavhengig gjennomgang av Sametingets valgordning, med sikte på å vurdere om dagens ordning sikrer reell demokratisk representasjon, geografisk balanse og legitimitet i hele det samiske samfunnet. Utvalget skal særlig vurdere om utviklingen i valgordningen bidrar til strukturell svekkelse av enkelte samiske områder og språkgrupper, og hvilke demokratiske konsekvenser dette har.

Mandat

Utvalget skal, innenfor rammen av formålet, gjennomføre en helhetlig og uavhengig gjennomgang av Sametingets valgordning, med utgangspunkt i at Sametinget er et folkevalgt organ for samene som urfolk. Utvalgets arbeid skal gi et samlet og strukturert kunnskapsgrunnlag om hvordan dagens valgordning virker for representasjon, geografisk balanse, språklig mangfold og opplevd demokratisk rettferdighet i det samiske samfunnet.

Fagutvalget skal særlig vurdere dagens ordning på følgende punkter:

- Representasjon på Sametinget fra de samiske forvaltningsområdene og områder med sør-, lule-, pite-, ume-, og skoltesamisk befolkning
- Utviklingen i mandatfordelingen over tid
- Risiko for varig tap av representasjon fra tradisjonelle samiske områder
- Om ordningen gir rimelig balanse mellom geografisk tilknytning og språklig mangfold
- Følgene av sterk vekst i antall manntallsførte i Sør-Norge og i større byer, og hvordan denne utviklingen påvirker mandatfordelingen
- Om dagens ordning bidrar til systematisk forskyvning av politisk representasjon
- Forholdet mellom antall stemmer og faktisk representasjon, herunder om en andel stemmer "går tapt" uten representasjon på Sametinget
- Opplevd demokratisk rettferdighet og tillit til Sametinget som representativt organ
- Om lovreguleringene rundt valgmanntallet hindrer rekruttering av unge velgere

Fagutvalget kan vurdere alternative valgordninger eller justeringer som:

- Endring i valgkretser og antall valgkretser
- Mandatfordeling og antall mandater

- Tiltak for å redusere underrepresentasjon, slik som for eks. utjevningsmandat og sperregrense
- Kombinasjonsmodeller som ivaretar både geografisk og demografisk representasjon
- Vurdering av grensa på 30-mantallsførte for å avholde valgting, med hensyn til hemmelige valg og valgdeltakelse
- Justering av kravene til bostedsadresse for å sikre valgbarhet og deltagelse for samer bosatt utenfor Norge
- Forslag som er reist i forrige sametingsperiode, herunder forslag omtalt i Plenumssak 60/24 Sametingsrådets redegjørelse om valg og valg gjennomføring.

Fagutvalget kan også selv ta opp forhold rundt valgordningen som det anser være av betydning.

Utvalget skal ikke vurdere andre sider av Sametingets virksomhet enn de som er direkte relevante for valgordningen, og skal ikke behandle enkeltsaker eller enkeltstående valgresultater.

Rapport

Utvalget skal levere en rapport innen:

1. august 2027

Rapporten skal omfatte følgende deler:

- Oppsummere eksisterende ordning og gi et overordnet bilde av dagens utfordringer
- foreslå og begrunne endringsforslag
- synliggjøre demokratiske konsekvenser av forslag utvalget fremmer

Rapporten skal gi grunnlag for videre politisk behandling.

Utvalgets sammensetning

Valgordningsutvalget er et fagutvalg bestående av medlemmer med sterk faglig bakgrunn og kompetanse. Utvalget skal bestå av følgende fem medlemmer:

- Utvalgsleder: Postdoktor Ragnhild Elisabeth Nilsson, Universitetet i Bergen
- Forskningsprofessor Mikkel Berg-Nordlie, Oslo Metropolitan University
- Viserektor Jonas Stein, Norges Arktiske Universitet
- Jurist Line Aimee Kalak, Sámi allaskuvla
- Seniorrådgiver Lars Magne Andreassen, Árran julevsáame guovddášj

Plenumsledelsen gis fullmakt til å fastsette godtgjørelse til utvalget i tråd med etablert praksis og sats for offentlige utvalg.

Plenumsledelsen gis fullmakt til å gjennomføre suppleringsvalg og erstatningsvalg ved behov.

Sekretariat og organisering

Sekretariatet for utvalget legges til Sametingets administrasjon og organisatorisk under plenumsledelsen. Sekretariatet skal yte faglig, administrativ og prosessuell støtte til utvalgets arbeid, herunder møteinnkalling, saksforberedelse, dokumenthåndtering og rapportering.

Sametinget gir plenumsledelsen fullmakt til å være prosesseier for utvalgets arbeid, herunder ansvar for å organisere, følge opp og sikre gjennomføringen av mandatet. Fullmakten gis i medhold av Sametingets forretningsorden § 9 bokstav h, som gir plenumsledelsen ansvar for å utføre oppgaver plenum overdrar til den.

Sametinget ber plenumsledelsen påse at sametingsgruppene får god mulighet til å gi direkte innspill til fagutvalgets arbeid, gjennom å avholde minst ett gruppeledermøte der fagutvalget er tilstede.

